

**ТВОРИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ІЗ СПАДЩИНИ ІВАНА ПАНЬКЕВИЧА ТА ЙОГО ДОЧКИ
МАРТИ ДОЛЬНИЦЬКОЇ В МОЇЙ КОЛЕКЦІЇ**

УДК 75.05(477)

Микола МУШИНКА,
*професор, доктор філологічних наук,
закордонний член НАН України, голова Асоціації українців
Словаччини та Наукового товариства ім. Шевченка у Словаччині,
м. Пряшів, Словаччина*

***Анотація.** Автор був учнем доц. Карлового університету в Празі Івана Панькевича (1887-1958), дослідником та пропагатором його життя і наукової діяльності. В І. Панькевича була одна дочка Марта Дольницька (1916-2011), яка, будучи бездітною і без яких-небудь родинних спадкоємців, своє рухоме майно заповіла М. Мушинці. Найціннішою частиною цього майна є 22 твори образотворчого мистецтва дев'ятох українських художників: Й. Бокшай (5), М. Кричевського (4), М. Федюка (3), С. Гординського (3), Б. Єфремова (2), М. Тушицької (2), К. Антонович, М. Дольницької та невідомого (по одному). У статті автор подає короткі біографії І. Панькевича та М. Дольницької та опис новопроданих творів, значну частину яких разом з умеблянням квартири М. Дольницької та її бібліотекою й архівом хоче подарувати майбутньому Музеєві політичної еміграції з Галичини та Східної України на Закарпатті у міжвоєнному періоді (якщо такий буде створено).*

***Ключові слова:** Іван Панькевич, Марта Дольницька, Закарпатська школа живопису, Йосип Бокшай, Микола Кричевський, Михайло Федюк, Святослав Гординський.*

12 грудня 2011 року на 95-му році життя в м. Оломоуці (Чехія) померла дочка українського мовознавця Івана Панькевича Марта Дольницька. Не маючи ні дітей, ні жодних спадкоємців по родові, вона квартиру заповіла сусідові Ярославу Здражілу, а «рухоме майно» мені – учневі та дослідникові й популяризаторові спадщини її батька. Найціннішою частиною цієї спадщини був архів, бібліотека та колекція картин українських художників.

Напередодні похорону у квартиру померлої без відома її законного власника вдерся громадянин Канади А. П. (уродженець Львова), видаючи себе за племінника М. Дольницької, а в ніч після похорону викрав з її квартири вісім найцінніших картин та деякі

інші речі. На щастя, злодія з викраденими речами було затримано і після кількатижневого ув'язнення в слідчій тюрмі звільнено з-під арешту, а згодом в його nepřисутності засуджено на 12 місяців умовно. В січні 2013 року викрадені речі було повернено власникові квартири, який, згідно з останньою волею М. Дольницької, передав мені не лише картини, але й архів, бібліотеку та частину меблів.

Перше, ніж говорити про колекцію, скажу кілька слів про Івана Панькевича, бо нинішня генерація про нього мало що знає, хоч йдеться про одного з найвизначніших українських мовознавців та громадських діячів міжвоєнного періоду на Закарпатті, а у воєнний і післявоєнний період – у Празі (Більше про життя і науковий доробок І. Панькевича див.: [3; 5; 6; 15 та ін.]).

Іван Панькевич був селянським сином з Галичини 1887 року народження, який як кращий студент Львівського університету (учителі – К. Студинський, О. Колесса, А. Калина та ін.) в 1909 році дістав стипендію Австрійського міністерства шкільництва для навчання славістики у Віденському університеті. Після закінчення університету 1912 року він став викладачем російської мови престижної Консульярної академії у Відні. У Відні він 1915 року одружився з дочкою радника (гофрата) Найвищого австрійського адміністративного суду Йосифа Карановича – Софією Каранович, а в 1916 році в них народилася єдина дочка Марта.

Після розпаду Австро-Угорської монархії і скасування Консульярної академії 1919 року чехословацький уряд запросив І. Панькевича, як досвідченого знавця західноукраїнських говірок, на посаду завідуючого відділом мовних питань Цивільної управи Підкарпатської Русі в Ужгороді.

У зв'язку з тим іменуванням йому, як державному службовцеві, було надано чехословацьке громадянство. Після зміни національної та мовної орієнтації влади Закарпаття (з проукраїнської на проросійську) І. Панькевича було усунуто з цієї посади й призначено учителем Ужгородської гімназії.

В Ужгороді він був ініціатором заснування й довгорічним секретарем товариства «Просвіта» та головним редактором «Наукового збірника товариства “Просвіта”» (14 томів). Одночасно був теж редактором трьох інших часописів («Учитель», «Віночок», «Підкарпатська Русь»), співзасновником професіонального театру, музею, педагогічного товариства та автором цілого ряду наукових праць,

кульмінацією яких була монографія «Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей» (Прага, 1938).

В Ужгороді І. Панькевич побудував шикарний двоповерховий особняк, однак після Віденського арбітражу в листопаді 1938 року змушений був покинути це місто. Уряд Карпатської України призначив його директором новозаснованої державної гімназії в Перечині та після окупації Карпатської України угорськими військами в березні 1939 року він змушений був переселитися у Прагу, де займав посаду доцента Українського вільного університету, а від 1945 року – керівника відділу української мови і літератури Філософського факультету Карлового університету (основні життєписні дані про І. Панькевича взято з його передсмертної автобіографії «Мій життєпис» [13]).

Я був його учнем в 1956-58 роках. Він спрямував мене на вивчення фольклору, а в 1957 році навіть влаштував десятиденну діалектологічно-фольклорну експедицію у моє рідне село Курів Бардіївського округу [14]. Ця експедиція запам'яталася на все життя.

На жаль, І. Панькевич не встиг опрацювати зібрані матеріали, бо через півроку після цієї, для мене пропам'ятної експедиції – в лютому 1958 року він несподівано помер внаслідок паралічу мозку. Я написав доволі обширний некролог чеською мовою, який журнал Чеської академії наук «Český lid» [4] опублікував як передову.

З того часу я утримував інтенсивні зв'язки з його дочкою Мартою Дольницькою, яка мене постачала матеріалами про свого батька, а частину з них і дарувала мені. Я їх використовував у трьох наукових збірниках на пошану свого улюбленого вчителя [5; 9; 15] та ряді наукових статей [6; 7; 8; 11 та ін.]. Деякі я написав у співавторстві з нею [2].

Дочка Івана Панькевича Марта Дольницька народилася 1916 року у Відні. Початкову і середню освіту здобула в Ужгороді, вищу філологічну (українська та німецька мови) – в Карловому університеті та Українському вільному університеті в Празі (в обох університетах учителем Марти був її батько Іван Панькевич). У 1941 році вийшла вона заміж за лікаря-психіатра та невролога Іларіона Дольницького (1900-1988) і, по суті, ціле життя була його приватною медсестрою, секретаркою та домогосподаркою. Разом вони в незвичайній гармонії жили в Празі (1941-45), Трнаві (1945-48) та Оломоуці (1948-88).

Марта Дольницька була типовою жінкою «старої віденської школи», яка на перше місце ставила шляхетність, мораль, честь і правду. В українському громадському житті вона, як і чоловік, не брала активної участі, хоч пасивно відвідувала українські імпрези. Джерелом її духовного життя була релігія, серйозна музика, література та образотворче мистецтво. Театральні вистави (зокрема опери), концерти та виставки образотворчого мистецтва вона разом з чоловіком регулярно відвідувала не лише в Оломоуці, але часто їздила з ним у Прагу, а після падіння «залізної завіси» – теж у Відень. У своїй квартирі вона не мала ні телевізора, ні телефона, зате радіоприймач, настроєний на Київ, був її постійним супутником. Ціле життя відстежувала українську пресу, в останній період – «Дзеркало тижня» та «Критику».

Ще любила спорт (активно плавала до своїх 90 років) і туристику. Коло її справжніх друзів було дуже вузьке. Зате вела інтенсивне листування з близькими їй людьми. Ціле життя вела щоденник – в різних зошитах та на клаптиках паперу, занотовуючи свої враження від прочитаного та почутого, щоденні покупки, а після смерті чоловіка майже до останніх днів писала йому зворушливі листи. (Все це вона старанно упорядковувала й зберігала в окремих теках, на значній частині яких її рукою написано: «Спалити». Я, однак, не виконав її заповіт, бо ці матеріали вважаю важливим документом доби, який належно оцінять лише майбутні покоління українців.)

Після смерті чоловіка 1988 року пані Марта за моїми вказівками зразково опрацювала архів свого батька, який подарувала Архіву чеської літератури в Празі (Památník národního písemnictva). Частину архіву, головним чином, листи українських діячів до батька, вона ще раніше подарувала мені [9, с. 203-207] та прашівському мовознавцю Зузані Ганудель [9, с. 203]. (Скорочену версію архіву І. Панькевича див.: [15, с. 377-394. Передрук: 9, с. 195-202].)

Наперекір своїй романтичній вдачі пані Марта була жінкою раціональною і практичною. Десь через два-три роки після смерті чоловіка вона запросила мене до себе і перед свідками заповісти квартиру після її смерті сусідові Ярославу Здражілу, а все рухоме майно – мені. Найціннішою частиною її рухомого майна була колекція понад двадцятьох картин українських художників, розвішаних по стінах її двокімнатної квартири. В одному листі до мене

– від 8 лютого 2007 року вона подала опис кожної призначеної мені картини. Опис включав ім'я автора картини, техніку її виконання, розміри, рік виготовлення, а у деяких й історію придбання.

Ми з дружиною Магдою відвідували її в Оломоуці і по кілька разів на рік. Ідучи поїздом в Прагу або назад, ми зупинялися в неї на пару годин, а після смерті чоловіка часто ночували в неї. Вона завжди щиро раділа нашим відвідинам, а ми теж, бо вона вмiла цікаво розповідати, зокрема про українське життя у Відні (куди вона у міжвоєнний період часто навідувалася в гості до діда й бабусі), Ужгороді та Празі. З її квартири ми майже ніколи не поверталися з порожніми руками. Вона дарувала нам цінні картини (не зі стін, а ті, які були в запасниках). Дві подаровані нам картини Миколи Кричевського (портрет Івана Панькевича та портрет Марти Дольницької) ми в 60-х роках передали в Музей української культури у Свиднику. Крім картин, пані Марта дарувала нам вишивки, книги, також рукописи батька, що залишилися в неї. Ми її постачали прашівською українською пресою та літературою.

Востаннє ми з дружиною відвідали пані Марту в оломоуцькій лікарні 22 листопада 2011 року. Вона була в дуже поганому здоровельному стані, однак при добрій свідомості і здоровому розумі. Нашій присутності вона явно зраділа: «Ви, пане Миколо й пані Магдо, востаннє бачите мене, бо я вже не хочу жити. Мені 95 років. Втративши рівновагу, я впала і від падіння міцно покалічила себе. Мене штучно утримують при житті, а я хочу вмерти і піти до свого чоловіка на той світ. Дякую вам за все, що ви зробили для пам'яті мого тата. На другій полиці бібліотеки я залишила листа для пана Здражіла, в якому не забула і про вас». (Після похорону М. Дольницької її квартира у зв'язку зі згадуваним пограбуванням була офіційно опечатана поліцією. Через рік, після скасування печатей ми жодного листа на полиці бібліотеки не знайшли.)

Ми побачили, що її сорочка мокра. Здавалось нам, що вона навмисне вирвала із вени трубку і рідина з капельниці витікала на її тіло. Ми покликали медсестру, на яку пані Марта обурилася: «Залишіть мене в спокої! Я вже висповідалась, прийняла Святі тайни і хочу віддати душу Богові. А ви мені в цьому перешкоджаєте!» Медсестра попросила нас вийти, мовляв, вона переодягне її в суху сорочку і виминить постіль. Ми попрощалися з нею поцілунками. Через три тижні – 12 грудня 2011 року пан Здражіл подзвонив

нам, що пані Марти не стало. Я негайно подав некролог в газету «Нове життя» [12] та в інтернет.

Похорон в греко-католицькому обряді відбувся 22 грудня 2011 р. в оломоуцькому крематорії в присутності її сусідів і близьких знайомих. Несподіваним (і непрошеним) гостем на похороні був її уявний «племінник» А. П. з Канади, який, підкріпившись пивом, на поминках виголосив запальну промову про його любов до «тітки» і уявну любов «тітки» до нього. Згадував і про «зłodійку» Юлію Тимошенко, яку Янукович ніби по заслугі посадив у тюрму та про гуманність канадського уряду, який надав йому канадське громадянство і т. п. Я не стерпів і перервав його: «Пане А., усвідомте собі, що ви є на поминках, не на політичному мітингу». Він замовк. І в той же вечір із квартири Марти Дольницької викрав вісім найцінніших картин та інші речі і безслідно зник. (Між викраденими речами був, наприклад, срібний кухонний сервіз із 36 одиниць з вигравіруваним «СК» – Софія Каранович – на кожній ложці, виделці і ножі – весільний подарунок її мами.) На щастя, чеська поліція його зловила з краденими речами на празькому летовищі, а через рік і три тижні картини були передані мені. Ні законного спадкоємця квартири М. Дольницької, ні мене на жодне засідання суду покликане не було. Знаємо лише, що адвокатом підсудного був Віктор Ритников з Праги, який на мій запит про хід суду і його рішення відповів (російською мовою): «В связи с обязанностью строгой конфиденциальности по отношению к информации о моем клиенте, вам, к сожалению, не могу ответить касательно его судопроизводства» (Лист зберігається в приватному архіві автора. – М. М.).

Подаю перелік картин, успадкованих від Марти Дольницької.

Перш за все, це п'ять картин **Йосипа Бокшая** (друга і колеги І. Панькевича в ужгородській гімназії): «*Портрет Івана Панькевича*» (20-і рр., папір, олівець, 23x15,5); «*Хата в горах Рахівщини*» (30-і рр., к., о., 52x39); «*Струківська церква в Ясіні*» (30-і рр., п., о., 48,5x65); «*Пейзаж з Рахівщини*» (20-30-і рр., пол., о., 62x77); «*Гірська садиба*» (20-і рр., к., о., 38x47). Чотири картини його учня **Миколи Кричевського**: «*Ужгородський замок*» (1925 р., к., о., 17x25,5); «*Портрет семірічної Тусі Панькевич*» (Марти Дольницької), (1923, п., о., 47x30); «*Хата над каналом в Ужгороді*» (1922, к., о., 47x33); «*Пейзаж біля Ужгорода*» (1925, к., о., 23x45). Два олійні натюр-

морти **Бориса Єфремова** (подаровані І. Панькевичу Теофілом Шухевичем 1941 року): «*Натюрморт з абрикосами*» (20-30 рр. к., о., 17х22) та «*Натюрморт з ягодами*» (30 рр. к., о., 16х22). Чотири картини **Миколи Федюка** з 1915-1917 років (друга І. Панькевича із студентських років у Відні): «*Портрет Івана Панькевича*» (1915-1916 р., п., о., 39х29,5); «*Козак Мамай*» (1914-16, папір, туш, олівець, 33х29); «*Гуцульська Мадонна*» (1914 р., акварель, 30х26) та «*Мазурка*» (папір, олівець, 100х60). Три акварелі **Святослава Гординського** з його подорожі в Італію на початку 30-х років, подаровані сім'ї Панькевичів Дорією Гординською-Каранович 1941 року): «*Адріатичне море*» (1935, папір, акварель, 23х30); «*Венеція-Ріальто*» (1930, папір, акварель, 22х28) та «*Флоренція. Вид від берега Арго на вежу Палаццо Веккіо*» (1930, папір, акварель, 22х28). «*Українська Богоматір з Ісуском*» (1934, к., акварель, 21,5х19), **Катрі Антонович** (близької подруги сім'ї Панькевичів) з 1941 року: «*Свята родина*» (1914-16, п., о., 39х40); **Марії Дольницької** (близької родички чоловіка Марти – Іларіона Дольницького). «*Пейзаж з качками*» (1932, к., о., 22х32) **Марії Тушицької-Русової-Чернякової** (подруги Марти Дольницької) та її дрібна скульптура «*Ведмедик*». Бюст Т. Г. Шевченка невідомого скульптора.

Разом – це двадцять три твори дев'яти українських художників.

Святослав Гординський. Українська Богоматір з Ісуском, 1934

Святослав Гординський. Венеція-Ріальто, 1930

Борис Єфремов. Натюрморт з ягодами, 30-ті рр. ХХ ст.

Марта Дольницька дуже дорожила картинами з батькової колекції, вважала їх найбільшим своїм багатством і хотіла, щоб після її смерті це багатство дісталось в «надійні руки». Крім того, в моїй новопродбаній колекції є кілька цінних творів народного декоративного мистецтва із її спадщини: інкрустовані шкатулки і тарілки, вишивки, статуетки. Майже всі твори були придбані сім'єю Панькевичів у міжвоєнний період в Ужгороді та у воєнний період у Празі.

В колекції є й особисті речі І. Панькевича: меблі (дві шафи, бібліотечка, робочий стіл), дві друкарські машинки, багате листування, особисті документи тощо.

У червні 2013 р. в Генеральному консульстві України у Пряшеві я влаштував виставку новопродбаних художніх творів із спадщини Марти Дольницької, комісаром якої була Генеральний консул України Ольга Бенч. Репортаж з виставки було передано по радіо та показано по телебаченню. На основі успадкованих речей я б хотів сприяти заснуванню в Ужгороді Музею Івана Панькевича та української інтелігенції з Галичини та Східної України на Закарпатській Україні у міжвоєнний період. За моїми підрахунками, у міжвоєнний період на Закарпатті працювало понад 500 емігрантів з Галичини та Східної України з вищою освітою або спеціалістів у своїй професії. Вони заслуговують на вшанування їх пам'яті. Якби такий музей було створено в окремому будинку або як окрема експозиція у вже існуючому музеєві, я є охочий безплатно передати туди успадковані речі, включаючи меблі, бібліотеку, архів та частину картин. Ініціатива в цьому відношенні повинна вийти від закарпатців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дольницька М. Нова бібліографія праць Івана Панькевича. – Пряшів, 2002. – 36 с.
2. Дольницька М., Мушинка М. Іван Панькевич у листуванні з сім'єю [9, с. 59-92].
3. Кисілевський К. Іван Панькевич. – Вінніпег, 1958. – 32 с.
4. Mušinka N. Dr. Ivan Paňkevič // Český lid. – 1958. – Č. 4. – S. 145-148.
5. Мушинка М. (ред.). Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. [Присвячений пам'яті І. Панькевича]. Т. 4. – Кн. 1. – Пряшів, 1969. – 508 с.; Т. 4. – Кн. 2. – 1970. – 222 с.
6. Мушинка М. Громадська та наукова діяльність Івана Панькевича на Закарпатті в 20-их роках // Жовтень і українська культура. – Пряшів, 1968. – С. 183-198.

7. Мушинка М. Іван Панькевич та Пряшівщина // Нова думка. – Вуковар, 1978. – № 17. – С. 49-56.
8. Мушинка М. Іван Панькевич і Закарпаття [15, с. 151-175].
9. Mušíňka M. (red.) Ivan Paňkevuč a otázky spisovného jazyka. – Prešov, 2002. – 208 s.
10. Мушинка М. З рукописного архіву Івана Панькевича [15, с. 350-372]. Передрук [9, с. 194-207].
11. Мушинка М. Голоси предків. Звукові записи фольклору Закарпаття із архіву Івана Панькевича (1929, 1935). – Пряшів, 2002. – 254 с. + CD.
12. Мушинка М. Марта Дольницька (некролог) // Нове життя. – 2011. – Ч. 49-52. – С. 4.
13. Панькевич І. Мій життєпис [5, т. 1, с. 17-43]. Передруки: [15, с. 9-39; 9, с. 81-105].
14. Paňkevuč I. Správa o výzkumné cestě do obce Kurov, konané v červnu 1957 [9, s. 148].
15. Федака П. (ред.) Матеріали наукової конференції, присвяченої пам'яті Івана Панькевича. – Ужгород, 1992. – 400 с.

THE ART COLLECTION OF IVAN PANKEVYCH AND HIS DAUGHTER MARTA DOLNYTSKA IN MY POSSESSION

Mykola MUSINKA,

PhD, Member of the Ukrainian Academy of Sciences, head of the Slovak Association of Ukrainists and Head of the Ukrainian Shevchenko Society in Slovakia

Annotation. *The author was a graduate student of Ivan Pankevych (1887-1958) at the Karl University in Prague. Musinka became a scholar of Pankevych's works and published monographs and articles on his life and works. Pankevych had one daughter, Marta Dolnytska (1916-2011). Being childless and without living relatives, Dolnytska left Pankevych's legacy to M. Musinka. The most valuable items are paintings by nine Ukrainian painters: Y. Bokshay (5), M. Krychevsky (4), M. Fediuk (3), S. Hordynsky (3), B. Yefremov (2), M. Tushytska (2), K. Antonovych, M. Dolnytska, and unknown artist, one of each. The article gives a short biography of both I. Pankevych and M. Dolnytska as well as a description of the paintings and the items from Dolnytska's apartment as well as the library and archives. The majority of these items are destined to be donated to a future museum of the interwar (1918-1939) political emigration from Halychyna and Eastern Ukraine to Transcarpathia.*

Key words: *Ivan Pankevych (Pankevic), Marta Dolnytska (Dolnicka), Zakarpathian school of painting, Yosyp Bokshay, Mykola Krychevsky, Sviatoslav Hordynskym.*

*Шкатулки, годинник та інші інкрустовані вироби
з колекції Івана Панькевича.*

Фото з похорону Марти Дольницької.